

ПОГЛЯДИ С. РУСОВОЇ ТА Л. ДЕПОЛОВИЧ НА ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПЕДАГОГА

У статті дано короткий аналіз поглядів видатного українського педагога С. Русової та вчителя-методиста 1920-30-х рр. з Чернігівщини Л. Дєполович на вимоги до особистості педагога навчального закладу, його підготовки та професійної етики. Автор порівнює основні погляди С. Русової та Л. Дєполович щодо компетентностей, котрими повинен володіти справжній учитель. У статті зроблений акцент на ролі самоосвіти як важливої складової педагогічного професіоналізму.

Ключові слова: навчальний заклад, освіта, педагог, професійна етика.

Інтеграція України в світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освіти. На сучасному етапі оновлення системи освіти докорінно змінюються підходи до виховання та навчання дітей, зростає потреба у вдосконаленні змісту, форм і методів освітньо-виховного процесу в навчальному закладі. Відповідно зростають вимоги й до особистості педагогічного працівника. Розвиток і утвердження професійної етики вчителя розглядається педагогічним співтовариством як необхідна й фундаментальна засада повноцінного функціонування системи освіти та головна умова реалізації ним важливої соціально-культурної та духовної ролі в сучасному суспільстві. Про актуальність визначеної проблеми говорить факт появи та затвердження III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти України, що відбувся 28 жовтня 2011 року, Етичного кодексу українського вчителя.

У контексті вищесказаного вагомим значення набуває використання досвіду прогресивного минулого, зокрема, педагогічної спадщини С.Ф. Русової та маловідомого, проте досвідченого українського педагога початку ХХ століття Л.П. Дєполович.

Софія Федорівна Русова – видатний педагог і громадський діяч, письменниця, журналістка, доктор соціології Українського соціологічного інституту, професор педагогіки Українського педагогічного інституту імені М. Драгоманова в Празі, керівник дошкільної й позашкільної освіти в уряді Української Народної Республіки, голова Центрального бюро Всеукраїнської учительської спілки, голова української філії Міжнародної жіночої організації, організатор першого в Україні дитячого садка, вірна й талановита дочка України присвятила своє життя творенню національної системи освіти, в тому числі й дошкільної. Вона залишила велику педагогічну спадщину, наповнену значною кількістю цікавих думок з актуальних проблем розвитку педагогічної науки.

Лідія Платонівна Дєполович – український вчитель-методист початкової освіти 20 – 30-х рр. ХХ століття, автор довоєнного букваря, що витримав 19 перевидань та численних методичних і навчальних посібників з навчання грамоти. У арсеналі чернігівського методиста були багатомільйонні тиражі букварів, читанок, математичних задачників, робітних книжок, методичних посібників. Методичні ідеї Л. Дєполович про важливість диференційованого навчання, ігрової діяльності під час навчально-виховного процесу, міжпредметних зв'язків на уроці та необхідності зміцнювати й зберігати здоров'я дітей під час навчальної діяльності актуальні й важливі в наш час. Л. Дєполович однією з перших в українській педагогіці розпочала створювати та впроваджувати в практику навчальні комплекси, які включали: підручник, методичний посібник для вчителя та робочий зошит для учня.

Л. Дєполович народилася 14 листопада 1869 року в с. Ковчин (тепер Куликівського району Чернігівської області).

Твори обох педагогів містять багато методичних порад до педагогічних спостережень. За сучасних умов розбудови системи дошкільної та загальної освіти погляди С. Русової та Л. Дєполович набувають особливої гостроти й актуальності.

Метою статті є виокремити та порівняти основні погляди С. Русової та Л. Дєполович щодо вимог до особистості педагога та його підготовки.

С. Русова в своїх творах "Дошкільне виховання", "Нова школа", "Мої спомини" та ін. наголошувала на тому, що головне завдання виховання – це виховання національно свідомої, творчої, працелюбної, духовно багатой особистості. Зауважувала, що, коли розвиток та раннє становлення дитини проходить за несприятливих умов, то вона виростає слабкою, з хиткою волею й небезпечними нахилами. В зв'язку з цим значну роль в розбудові ефективної національної системи виховання С. Русова відводить вимогам до особистості педагогів і їх підготовці. С. Русова пише: "Мало ще мати вихователів з відповідною науковою підготовкою, треба, щоб усе громадянство розуміло велику вагу виховання й утворювало найкращі задля цього умови" [5, с. 24].

Особу вихователя педагог вважала центральною постаттю в освітньому процесі. Важливий висновок, який робить С. Русова, полягає у тому, що тільки досвідчений, щасливий, незалежний, а не змучений нестатками та безправний педагог, принесе найбільшу користь дітям і їхнім батькам.

Формуючи вимоги до педагога, С. Русова писала: "Це мусить бути надзвичайної моральної краси людина, що безпосередньо своїми переконаннями, всім своїм поведінням повинна впливати на своїх учнів... Учитель повинен бути не якимсь ремісником, а апостолом правди й науки, який має перед собою не лише матеріальну нагороду за працю, а й велике гуманне завдання".

Сформульовані вимоги до вихователя, С. Русова розподілила на три групи, а саме:

1. Вимоги до особистості.
2. Наукова й світоглядна підготовка.
3. Фахова підготовка вихователя [7, с. 156].

С. Русова вважала, що вихователь повинен мати гуманістичну спрямованість. Наголошувала на тому, що професія вихователя вимагає певних особистісних рис: здоров'я, урівноваженої веселої вдачі (але не з шаленою нестриманою веселістю, а з тихо-радісним відношенням до життя, до дітей), лагідної та несварливої натури, скромної вдачі й глибокого почуття любові до дітей, і до людей взагалі, "щоб провадити свою справу, пристосовуючись до усякого оточення, ні з ким не сварячись, але міцно додержуючи своїх певних педагогічних переконань" [8, с. 185]. А також С. Русова вважала, що вихователю належить бути дуже терплячим, ввічливим, тактовним, простим, з глибокою вірою в дитячу природу [7, с. 155].

Чернігівська методистка Л. Дєполович теж на перше місце в професійній компетенції вчителя ставить гуманізм. Вона наголошує, що до кожної дитини з першого дня перебування в школі необхідно підбирати індивідуальний підхід. Лідія Платонівна рекомендує вчителям називати першокласників не на прізвища, а на ім'я й вживати саме таке скорочене ім'я, до якого дитина звикла дома, щоб перехід від родинного до шкільного режиму не був для дітей різким і болючим. Тому при перевірці дітей "треба спитати в кожного учня не тільки прізвище та повне ім'я, а і як його звать дома (Галя, Галочка та ін.), і взагалі сказати йому привітне слово" [2, с. 7]. До дітей звертатись треба ласкаво, тактовно, спокійно й приділяти глибоку увагу до їхніх індивідуальних властивостей, до стану зору, слуху тощо [3, с. 15].

Крім всього цього, на думку Софії Федорівни, справжній педагог повинен мати достатньо високий рівень освіти [7, с. 157].

На перше місце в цій освіті С. Русова ставила психолого-педагогічну компетентність педагога, який повинен знати психологію та фізіологію дитини, мати знання з природознавства, всесвітньої літератури тощо. Згідно з її точкою зору, тільки рівнобічне знання дитини, дасть можливість педагогу здійснювати індивідуальний підхід.

Викладаючи вимоги до фахової підготовки вихователя С. Русова зазначала, що вони мають оволодіти "широкими керівними принципами, знаннями дитячої природи, які допоможуть їм оцінювати ті або другі засоби виховання, вибрати для малечі відповідну роботу, розуміти різну вдачу дітей, розбиратися у методах навчання й виховання". "Велика відповідальна робота, – пише С. Русова, – а допомогти в ній може не тільки широка фахова підготовка, а те, що Песталоцці ставив найвище од усіх принципів: щира глибока любов до дітей" [8, с. 160]. С. Русова радила майбутнім вихователям "... зробити собі іспит – рік попрацювати біля дітей, щоб перевірити свої індивідуальні нахили, чи відповідають вони вимогам педагогіки, чи задовольнить їх дошкільне виховання морально, чи самі вони фізично можуть витримати цю нелегку працю" [7, с. 156].

Важливого значення професіоналізму вчителя надавала й Л. Дєполович. Вона постійно наголошувала на продуктивності праці педагога, яка залежить, перш за все від професіоналізму. Головними умовами, що забезпечують продуктивність роботи на уроці Лідія Платонівна вважала також строгу плановість, підготовку вчителя до уроків і раціональну побудову уроку. Планування своєї діяльності вчитель здійснює, складаючи календарно-тематичні й поурочні плани. Планування уроків повинно слугувати підвищенню педагогічної майстерності вчителя, наданню їм практичної допомоги [2, с. 39].

Найважливішим в роботі педагога С. Русова вважала його вміння "спостерігати дитину". Такого вихователя вона називала "чулий": "Чулий вчитель спочатку тільки придивлятиметься до дітей, стежитиме за усіма виявленнями" [8, с. 186].

Майбутнім педагогам С. Русова радить, що гармонійну людину можна виховати, враховуючи ряд умов. На перше місце видатний педагог та психолог ставить таку умову: "Ставимо собі за мету – не вчити дитину, не давати їй готові знання, а більш усього збудити її духовні сили, розворушити її цікавість, виховати її почуття" [7, с. 183]. А далі: "... виховання має бути індивідуальним, пристосованим до природи дитини" [7, с. 186].

Дидактику Л. Дєполович також можна назвати дидактикою розвивального навчання, бо ця ідея є наскрізною в її навчальних і методичних посібниках. Навчання, на її думку, має бути спрямоване на всебічний розвиток дитини. Вона висловлює думку про те, що учневі крім певної суми знань потрібно

прищепити вміння самому одержувати знання з книжок та оточення. Ось чому її навчальні та методичні посібники насичені практичними завданнями [1].

Великого значення надавала С. Русова самоосвіті "садівниць" (так вона називала вихователів). Вона писала, що педагог в процесі педагогічної діяльності повинен багато читати й постійно збагачувати свої знання, бо "...той, хто учити, повинен сам учитись і багато знати". Саме педагога С. Русова називала "джерелом освіти" [8, с. 67].

Таким чином, поради видатних педагогів початку ХХ століття – С. Русової та Л. Дєполович щодо ідеалу вчителя та вихователя, який працює з дітьми є актуальними й на сучасному етапі становлення системи дошкільної та загальної середньої освіти в Україні. Насамперед варто виокремити такі особистісні якості педагога: креативність, високоморальність та беззастережна відданість своїм обов'язкам, високоосвіченість особистості, яка має фахову підготовку, володіє змістом і технологіями забезпечення сприятливих умов для розвитку дитини. Саме ці риси й знайшли відображення в нещодавно прийнятому Етичному кодексі українського вчителя.

Використані джерела

1. Дєполович Л. Робітна книжка для першого року навчання (Буквар) / Дєполович Л.П., Музиченко О.Ф., Музиченко Ю.О. – Харків : Радянська школа, 1931. – 56 с.
2. Дєполович Л.П. Як навчати грамоти за букварем Л.П. Дєполович. – Київ-Харків : Радянська школа (Нарком освіти УСРР, Управління освіти дорослих), 1938. – 43 с.
3. Дєполович Л.П. Як навчати грамоти за букварем (Методичні поради вчителю початкової школи) / О.Ф. і Ю.О. Музиченко, Л.П. Дєполович. – Харків-Київ : Радянська школа, 1934. – 78 с.
4. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта : наук.-метод. посіб. / за ред. В. Г. Слюсаренко, О. В. Проскури. – К. : ІЗМН, 1998. – 196 с.
6. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн.1 / Софія Федорівна Русова; за ред. С.І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 272 с.
7. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / Софія Федорівна Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
8. Русова С.Ф. Дошкільне виховання / Софія Федорівна Русова. – Катеринослав, 1918. – 162 с.

Halimon N.M.

VIEWS OF S. RUSOVA AND OF L. DEPOLOVYCH ON THE DEMANDS OF PROFESSIONAL ETHICS OF THE SCHOOL TEACHER

A brief analysis of two outstanding Ukrainian teachers Sofia Rusova's and Lidiya Depolovych's views on requirements to a teacher's personality, his training and professional ethics is made in this article.

A prominent Ukrainian teacher Sofia Rusova and a teacher and specialist in educational methods of 1920-30th from Chernihiv region Lidiya Depolovych considered the personality of an educator as a central figure in educational process. S. Rusova made an important conclusion that only experienced, happy, independent, not exhausted by privations and deprived of rights teacher, will give the largest benefit to the children and their parents. She considered that an educator must be very patient, polite, tactful and plain, he must love deeply children and people in general. L. Depolovych also assumed that any teacher must be a great humanist. To every child, on her opinion, a teacher must choose individual approach, pay deep attention to their individual characteristics, to the state of sight and ear.

The author of the article compares the basic ideas of S. Rusova and L. Depolovych in relation to the competences, that any real teacher must have. To their opinion, a real teacher must have high level of education. The key professional competences of a teacher – psychological and pedagogical – will give him an opportunity to practise an individual approach. In the article underlined that S. Rusova and L. Depolovych thought about self-education as one of the most important constituent of pedagogical professionalism.

The author of the article comes to the conclusion, that S. Rusova's and L. Depolovych's pieces of advice in relation to the ideal teacher and educator who works with children is relevant in our days. Prominent Ukrainian teachers' ideas are as helpful to educators on the modern stage of development the system of preschool and general secondary education in Ukraine as they were at the beginning of XX century. First, it is well worth distinguishing such internal qualities of a teacher as creativity, erudition, high ethical principles and unreserved devotion to his duties. Any teacher is also personality, which has professional preparation, is able to use matter and technologies of providing encouraging conditions for children's development. Exactly these features are reflected in the recently accepted Ethic code of Ukrainian teacher.

Key words: school, education, teacher, professional ethics.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2017